עלון שבועי בהוצאת 'המכון למצוות התלויות בארץ' • י"ד אדר תשפ"א • גליון מס' 58

שבלי הפז

עלון תורני שבועי בעניני אגדה והלכה אקטואלית

תצוה

	י-ם:	חיפה:	ב"ש:	ת"א:	ניו יורק:	פריז:	לונדון:	קזבלנקה:
כניסת השבת:	16:59	17:07	17:17	17:15	17:24	18:00	17:06	18:54
צאת השבת:	18:1	18:12	18:13	18:13	18:26	19:18	18:27	20:02
רבינו תם:	18:51	18:50	18:52	18:49	18:57	19:44	18:50	20:37

מפטירין: אתה בן אדם

דְּבַר ה' זוֹ הֲלָכָה

מעובד מתוך ספרי הגאון הרב שניאור זלמן רווח שליט"א ראש המכון

האם מאכל נגוע שכבר נטחן מותר בדיעבד באכילה

לאחר שביארנו דין טחינת מאכל הנגוע נבאר מה הדין בגוונא שאסור לטחון ונטחן בלא ידיעה, מה דין המאכל?

אמנם אם עבר וטחן את המאכל כשהוא נגוע בתולעים, אלא שהטוחן לא ידע שדבר זה אסור, וכן אם הטוחן לא ידע שבמין זה מצוי תולעים - מותר המאכל באכילה הן לטוחן והן לשאר בני אדם. ואף אם ידע שיש בזה תולעים, אלא שבשעת הטחינה שכח מזה, גם בזה דינו כשוגג. וכן אם הטוחן ידע שיש בזה תולעים ושאסור לטחון, אלא שאנסוהו לטחון, דינו כשוגג ומותר. וכן אם עשה כן על פי הוראת חכם שטעה בדין, דינו כשוגג. ומקור הדין הוא מדברי מרן בשו"ע (סי' צט ס"ה וסי' קא ס"ו) בדין עבר וביטלו, שאם היה בשוגג מותר, ואם במזיד אסור למבטל אם הוא שלו וכן למי שנתבטל עבורו, ולשאר כל אדם מותר. והנה מקור דין השו"ע הוא מהרמב"ם בהל' מאכ"א (פט"ו הכ"ה) שכתב שם שמדין תורה מותר אלא שחכמים קנסוהו. ואמנם הרמב"ם לא חילק בזה בין שוגג למזיד. ואף שהטור כתב כך בשמו (סי' צט), מ"מ כבר מבאר בבית יוסף שם שכיון שהטעם משום קנס, אי"ז שייך כ"א במזיד ולא בשוגג. והנה אם לא ידע שיש תולעים זה פשוט שהוא שוגג, אולם הט"ז כתב (סי' צט ס"ק ז) שגם אם ידע שיש תולעים אלא שטעה בדין וחשב שזה מותר ג"כ נקרא שוגג, והסכים לדבריו הכנה"ג (הגה"ט אות כו), ועי' בכה"ח (אות לח) שהביא כן גם מספר מקום שמואל ומשב"ז, שכתבו שכן עיקר ודלא כפר"ח, והביא שם שכן פסק גם בספר ערך השולחן, וכ"פ בספר זבחי צדק (אות כג). והערוך השולחן (סי' צט ס"ק כג) נראה שהסכים לדעת הפר"ח ופליג על הט"ז והפמ"ג. אולם כאמור דעת רוה"פ להחשיב גם טועה בדין בכלל שוגג. וכן אם עשה כן ע"פ הוראת חכם שטעה נחשב כשוגג, ועי' מג"א (או"ח סי' שיח סק"ג). ועי' ערוך השולחן (שם) וכה"ח (שם אות לט), וע"ע בפת"ש (ס"ק ה) מש"כ בשם תשו' צמח צדק (סי' מ), דהיינו דוקא ששאל לבעלי הוראה מפורסמים ולא ללומדים. וגם ידע ושכח חשיב שוגג, וכ"כ בפר"ח ובזב"צ ועוד (הב"ד בכף החיים אות מא), וכן הסכים לזה בערוה"ש (שם). וכן הדין באנסוהו לערב שמותר לעצמו, כמש"כ בפר"ח (ס"ק יא), והסכים לדבריו בערוה"ש (שם).

ואם עבר במזיד וטחן את המאכל כשהוא נגוע בתולעים, נאסר המאכל לטוחן ולבני ביתו. וכל זה אם המאכל שלו, או שנתכוין לטחון ולבטל האיסור בשביל עצמו אף אם אינו שלו; וכן נאסר המאכל למי שנטחן עבורו ויודע שהטחינה נעשה בשבילו ונוח לו, אף אם לא אמר לו בפירוש לבטל עבורו. אמנם אם טחן בסתם לכל אדם שיחפוץ בזה, לא נאסר עליהם המאכל, כיון שהם לא יודעים מזה ולא נוח להם. והוא כעין מה שביאר שם מרן הב"י דאם ביטל האיסור במזיד במאכל שאינו שלו ולא עשה כן לצורך עצמו, הנה כיון שנאסר למי שעשה עבורו וכן לא עשה כן בשלו, הרי המאכל שרי לדידיה משום דקרינן ביה לא אהנו מעשיו הרעים, וכ"כ הש"ך (בסק"י) וכ"ה עוד באחרונים, והכא נמי לא אהנו מעשיו הרעים כשלא טחן לעצמו ושלא בשביל אחרים. והטעם שאסרו גם למי שנעשה בשבילו, משום שאם היה מותר באופן זה, יבוא לצוות לעכו"ם או לעודדו לעשות זאת לכתחילה, וכ"כ בב"י שם (ובש"ך סקי"א). והא דאמרן שאסור גם לבני ביתו, כ"כ הרש"ל (ישו"ש חולין פג"ה סי' נט) וכ"כ הט"ז (סק"י). ומה שחילקנו בין אם ידע שזה נתבטל עבורו או לאו, כ"כ הרש"ל שם ובט"ז שם, ובפרי תואר כתב שכן עיקר הלכה למעשה. וכ"ז דלא כהפר"ח (ס"ק יג) וכן הביא רעק"א על הגליון בשו"ע בשם שו"ת הריב"ש. אולם כאמור יתר הפוסקים לא ס"ל הכי, וכן הסכים להתיר המש"ז (אות י), החכמת אדם (כלל כב ס"ז), וכן הסכים הרב ערוך השולחן (סוס"ק כו), וכ"פ להלכה בזבחי צדק (אות כט). וכדבריהם כן העיקר הלכה למעשה. ובפרט שסברא גדולה יש כאן, שאם הכל מדין קנס, מה שייך לקנוס מי שלא ידע מזה, ועבורו אין לך שוגג גדול מזה, כלשון הערוה"ש שם.

[וע"ע שו"ת שש משזר ח"ב יו"ד ס"ט]

חָכְמַת שְׁלֹמֹה

לקח ולימוד מן הפרשה על פי שיעורו של מו"ר הראש"ל הגר"ש עמאר שליט"א רבה של ירושלים

פרשתנו פותחת "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד" הדברים כפשוטן ידועים, אך גם ידוע במדרש שישראל נמשלו לשמן זית שהזית טעמו מר אך ממנו יוצא השמן הטוב והבריא ביותר, אבל בשביל להוציא ממנו את השמן צריך לכתוש אותם ולשים עליהם קורה גדולה, כדי שיצא השמן. לפעמים כתוב רחמנא ליצלן שכשישראל לא עושים רצונו של מקום הקב"ה מביא עליהם אומה קשה ומלך קשה כדי שיחזרו בתשובה ויעשו את רצון המקום וזה הכתישה.

אבל יש פה גם רמז לגאולה רבנו הקדוש האור החיים אומר "ואתה תצוה.. ויקחו אליך" למה כתוב אליך הרי צריך להביא את השמן לאהרון ולא אל משה? אלא שידוע שגואל ראשון הוא גואל אחרון, וכבר כתב את זה רבנו בפרשת ויחי בשם הזוהר חדש על מה שכתוב "מה שהיה הוא שיהיה" שזה ר"ת משה שהוא שגאל אותנו ממצרים והוא יגאל אותנו בגאולה העתידה. ושואל הרי כתוב על המשיח שהוא בן פרצי והיינו שהוא מבית דוד ומזרע יהודה והרי משה רבנו הוא משבט לוי, ועונה שהייחוס של גופו הוא באמת מבית דוד מזרע יהודה אבל הנשמה היא הנשמה של משה רבנו, לכן נאמר אצלנו בכתוב "ואתה תצווה" אתה משה רבנו קודם כל תצווה ותחבר ותלקט בצוותא את כל בני ישראל כי הדבר הראשון זה אחדות, ואח"כ ויקחו אליך" מה זה אליך? לגאולה שתלויה בך שהעם יעזרו לך בזה, וכמו שכתוב במלחמת עמלק "וידי משה כבדים... ואהרון וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד" וכך ניצחו במלחמה, גם כאן משה רבנו צריך תמכין דאורייתא. ומה הם יקחו ממשיך הכתוב "שמן זית זך" שהכוונה על לימוד התורה שהיא נקראת שמן כמו שכתוב מי שזהיר בשמן הווין לו בנים תלמידי חכמים, כי שמן רומז לתורה.

וכך יתפרש הפסוק: שבכדי לקרב את הגאולה שהיא 'אליך' ותלויה בך צריך שמן זית זך שזה התורה. אבל צריך שהלימוד יהיה זך מכל אבק ופסולת אלא זך ונקי לכבוד ה'. ועוד שהלימוד תורה הזה יהיה 'כתית' דהיינו שאדם יכתת את גופו וילמד בעמל ויגיע כמו שכתוב "אדם כי יקריב מכם" שאדם מותר מהמנוחה שלו ומהתענוגים כמארז"ל אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה.

והמשיך הפסוק "כתית למאור" שהאדם לא רק ילמד לעצמו אלא לזכות את הרבים ולקרבן לעבודת השם ולתת להם הוראות נכונות. שהאדם צריך להיות כמו מאור לאחרים ואזי הוא יהיה נר תמיד. וכמו בברכות של ההפטרה אנחנו מזכירים את דוד ואומרים שלא יכבה נרו לעולם ועד כי הקב"ה הבטיח שבית דוד לא יכלה וכמה שעשו גזרות נוראות וכו' תמיד הקב"ה שמר על בית דוד שיתקיים לכן אנו אומרים דוד מלך ישראל חי וקיים. ובסוף הוא יבוא בעצמו עם נשמתו של משה ויגאלנו. אך לקרב או לרחק חלילה את ביאתו זה תלוי בלימוד תורה שלנו, וכמו כן על ידי לימוד התורה בדרך הנזכרת הגאולה באה בשלווה בנחת ובעונג ולא בשפיכות דמים חס ושלום.

וסוף הפסוק "לעלות נר תמיד" כי כשתבוא הגאולה במהרה בימינו היא תהיה גאולה נצחית ללא הגבלות ותתקיים תמיד.

יוצא לאור ע"י 'המכון למצוות התלויות בארץ'

בראשות הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א.

רבי עקיבא 4 אלעד. טל: 03-9030580 פקס: 03-9030891

מייל: m.torani@macon.co.il **אתר המכון:** hamachon.co.il

עורך: הרב יחיאל רווח שליט"א

מַעֲשֶׂה אָבוֹת

רבי מאיר טולידאנו זצוק"ל – י"ד אדר התש"י

רבי מאיר טולידאנו זצ"ל נולד בחודש אייר תרמ"ו בעיר מכנאס בתקופה שבה היתה זו עיר גדולה של חכמים ושל סופרים ונמנית על הערים במרוקו שנתפרסמו כמרכזי תורה ויראה ובמבנה קהילה המאורגנת לתפארת במתן עזרה וסיוע לפרט. רבו המובהק של רבי מאיר היה הרה"ג ר שלמה בן עמארא זצ"ל מחכמי מכנאס. בשנת תרע"ב נמנה רבי מאיר על חכמי הישיבה עץ חיים והיה מחכמיה הרשומים של העיר וחתום על מספר הסכמות שנתקבלו בתקופתו ולכלל רבו.

שעות הערב הקדיש להרבצת תורה ומוסר בתלמידים מבני העיר ומחוצה לה הוא גילה אהבה עזה לתלמידיו נחשב לחריף ומעיין בעל עיון וסברה עמוקה וישרה כפי עדותיהם של תלמידיו. כמו כן התפרסם בחסידותו וביראתו המופלגת למרות נטייתו לכתוב ולחבר ספרים כפי שיוצא מדבריו בהקדמתו שעתו לא היתה פנויה לכך. המעט שכתב מרוכז בפנקס קטן בכתב ידו בו נושאים שונים תשובות ופסקים ליקוטי דינים חידושים על התורה ומאמרי חז"ל דרוש לחתן הבר מצוה שירים קינות ותפילה לחיבור כתב הקדמה ונראה שהתשובות נכתבו בפנקס לפי סדר חיבורן. חיבור זה נערך ויצא לאור ע"י הרב משה עמאר - ספריית אור המערב בתוך הספר פי חכמים על רבני משפחת טולידאנו.

עוד בצעירותו נודע כעילוי מהיר קליטה וחריף מחשבה שקדן ובעל זיכרון עצום. בבית המדרש היה מתמיד מבוקר ועד שעות הערב המאוחרות. למלאת נפשו השוקקה גמרא ופוסקים תורה ואגדה מוסר ויראת ה' והוא עלה ממעלה למעלה במעלות התורה והחכמה.

צמיחת נטיעת פאר שכזו נזקפת לזכותה של האוירה הלימודית המיוחדת ששררה אז בעיר המעטירה מכנאס, הידועה כעיר של חכמים וסופרים פוסקים ומורי הוראה גאונים ובעלי תריסין. רבינו ברוב חכמתו כבר בצעירותו ידע לינוק בצמא מאותם גאונים עמודי התורה והיראה הקדושה והחסידות האמיתית בשקיקה רבה אחז בשולי גלימתם של מרנן ורבנן מאורי הדור שתה בצמא את דבריהם עד שהיה כמעין המתגבר ומאז התורה לא משה מפיו גריס באורייתא תדירא טוחן עד דק את הסוגיות החמורות שבתלמוד ודבורי התוספות הקשים עם חדושי הראשונים, ואז הגיע תורו לאחר שהוסמך כיאות מרבותיו להשפיע על תלמידיו שאהבו את רבם אהבה דבריו הבהירים בלהט אהבת התורה בשפה ברורה ובנעימה עד שזכה להקרא בפיהם של חכמים עיני העדה בתואר 'מרביץ תורה ברבים' 'איש האשכולות' 'גאון ישראל' 'ארי שבחבורה' ועוד כיוצא בתארים אלו. אך דומה כי תואר אחד ומיוחד התאים לו יותר מכל והוא 'עבד ה'', רבינו היה עבד ה' כפשוטו עבד נכנע לאדוניו ואינו מניד עפעף אל מול אדונו אדון האדונים אמונתו תמימה כתוב 'תמים תהיה עם ה'', וכאהבתו לתורה אהבתו לתלמידיו כמאמר חז"ל כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, כל תלמיד הרגיש כי בעיני רבינו נחשב הוא ליותר מבנו. רבינו הזריק לתלמידיו סם של קדושה והבעיר בהם אש יוקדת ומחממת אש התורה.

וכך כותב הרב הגאון הדיין המצויין חבר בית הדין הגדול לערעורים כמוה"ר יצחק חזן זצ"ל בהקדמה לספרו יחוה דעת אחד מתלמידיו 'ורבי כמוה"ר מאיר טולידאנו היה איש צדיק וחסיד גאון בתורה וגדול במעשים קנאי וחרד להאדרת התורה ולהרבצתה קבע לו ישיבה לעצמו ללא שום תשלום שכר וללא שום הנאה אישית רק למען אהבת התורה בכל ערב התקיים אצלו שיעור גמרא שהשתתפו בו חברים רבים השיעור ניתן מפיו של הרב בגאוניות בפלפול ובהתעמקות מתוך עירנות וקפדנות על שמירת הסדרים ושלא יהיו הפרעות שיגרמו חלילה לביטול התורה. אגב במהלך הלימודים לא חסך ממנו שבט מוסרו ותוכחותיו החמות היורדות חדרי בטן. גם נתן לי מקום לינה בביתו שם היה לי הנפש ללמוד אתו בשעות הפנאי והיוצאות מתוך לב טהור ומלא ביראת חדר מיוחד שאפשר לי מנוחת הגוף וגם הנפש...'.

רבינו על אף גדלותו בחר ללמד תשב"ר בשעות הבוקר, ובשעות אחה"צ והערב בישיבתו של הגאון רבי ידידה טולידאנו . רבינו זכה להעמיד תלמידים רבים ומהם שהיו לת"ח ומורי הוראה מפורסמים בהם הגאון רבי שלום משאש ועוד רבים. רבינו היה בחבירות וידידות עם הרה"ג רבי יצחק אסבאג דודו רבי ידידיה ואחיו רבי אברהם. כמו כן שותפיו למעשה החסד ולהקמת וניהול חברת 'ביקור חולים' היו מוהר"ר מרדכי עמאר ומוהר"ר אהרן סודרי.

רבינו נלב"ע ביום הפורים י"ד אדר התש"י, זכר צדיק לברכה .

מִילֵי דְּחַסִידוּת

ביאור במה שביטל אחשורוש את הגזירה על היהודים על ידי תליית המן

ותאמר אסתר וכו' יכתב להשיב את הספרים וכו' כי איככה אוכל וכו' ויאמר המלך וכו' הנה בית המן נתתי לאסתר ואותו תלו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים ואתם כתבו וכו' כי כתב אשר נכתב וכו' אין להשיב.

הנה לכאורה לא השיב המלך לאסתר כלום, ועוד מהו נתינת טעם שאמר כי כתב וכו' אין להשיב. א"כ לפי זה לא יועיל שום תיקון.

אך נראה לפרש הכל על נכון בהקדים מעשה שהיה בימי הרב בעש"ט במלך אחד שפיתהו אחד מיועציו להשמיד את היהודים ולהרוג יהודי אחד ושמו משה שהיה אהוב למלך מאד ויהי כשמוע אם המלך את הדבר הזה וייחר אפה ותאמר מי הוא אשר נגע ביהודים וניקה, ויאמר לה המלך בנה מה נעשה, כבר נתתי לו חותמי ושלח ספרים בכל מדינות מלכותי להשמיד ולהרוג את כל היהודים. ותען לו אמו נשלח אחר משה והוא יתן עצה על זה. ויבא משה ויתן עצה לעשות עץ גבוה ולתלות אותו יועץ ששלח ספרים בכל המדינות, ויאמרו כי גנב חותם המלך וחתם בו כל אשר חפץ בלי ידיעת המלך, ומזה ידעו כל העולם כי הספרים שנשלחו הם שקר גמור ובזה נתבטלה הגזירה.

ובזה יבוא על נכון הכל, שהיתה תשובת המלך אל אסתר 'הנה בית המן נתתי למרדכי ואותו תלו על העץ', ר"ל בזה ידעו כל העולם כי המן שקרן, וכל מה שעשה בלא רשות המלך עשאו. ואמר 'ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם' ר"ל כי לבטל הגזירה אין צריך לשום דבר, רק אם תרצו לעשות טובה אחרת ליהודים הרשות נתונה לכם.

וזהו 'כי כתב אשר נכתב בשם המלך' וכו' ר"ל דבלא תליית המן אין שום תיקון, כי כתב אשר נכתב וכו' אין להשיב, אבל עתה שנתלה המן הספרים בטלים מאליהם. ונראה שזה נכון.

איתא במסכת כתובות 'כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו א-לוה, וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו א-לוה'. הנה המאמר הזה אומר דרשני, דקשיא סיפא לרישא, כי באמרו הדר בא"י דומה כמי שיש לו א-לוה, לכאורה פירושו דומה - אבל האמת אין לו א-לוה. וכן בסיפא. וכבר דשו בו רבים.

אבל לענ"ד נראה לפרשו פשוט, והכוונה היא 'כל הדר בארץ ישראל' פירוש, אפילו גוי, דומה כמי שיש לו א-לוה, הואיל ודר בארץ ישראל, לפי שהיא מקום השראת השכינה, כמו שאומר הכתוב 'עיני ה' א-להיך בה מראשית ' וגו', לפיכך כל הדר בארץ ישראל דומה שהוא מסתופף בצל ש-ד-י. אבל הדר בחו"ל אפילו הוא עובד ה' ביותר אפילו הכי דומה למראית עין כאילו אין לו א-לוה, לפי שהוא מסתופף בארץ העמים, שהיא נקראת ארץ העמים. ונראה כמו שעובד לא-להים אחרים כמו היושבים בה. למשל איש צרפתי וגר במרוקו דומה שהוא מרוקאי, ואיש מרוקו ודר בצרפת נראה שהוא צרפתי, ונראה שהוא פשוט ונכון.

מה שאומרים ברצה 'והשב העבודה לדביר ביתך ואישי ישראל תקבל' אין לו שחר וכי בזמן הזה יש קרבנות? ועיין בפירוש המחזור שפירש והשה העבודה ואישי ישראל, אך גם זה לא הוצדק דהיינו עבודה היינו אישי ישראל.

אך נראה דהכי פירושו, והשב העבודה, וכאשר תהיה העבודה אישי ישראל תקבל ולא יהיה כמו שהיה מקודם, כמ"ש למה לי רוב זבחכם, וזה נראה נכון.

איתא במסכת שבת (ל, ב) כתיב ענה כסיל כאולתו וכתיב אל תען כסיל כאולתו, לא קשיא כאן בדברי תורה כאן במילי דעלמא. כההיא דאמר רבי פלוני עתידה אשה שתלד בכל יום שנאמר 'הרה ויולדת יחדיו'. לגלג עליו אותו תלמיד והכתיב 'אין כל חדש תחת השמש', אמר ליה בא ונראך דוגמתו בעולם הזה, איכא תרנגולת. הנה לא ידעתי מאי ענה כסיל איכא הכא, אדרבא השיבו כהוגן.

אכן הכוונה היא כי כוונת הדורך לומר דרך מליצה, וכוונתו היא על קיבוץ גלויות, שבכל יום מתקבצים ובאים לארץ ישראל ונדמה להם כאילו ארץ ישראל יולדת בכל יום, כמאמר הכתוב 'ואמרת מי ילד לי את אלה', אך התלמיד הבין שהדבר כפשוטו, וע"כ הוא השיב לו כאולתו, היינו כמו שהבין הוא באולתו ודו"ק.

[פי חכמים - מאיר עינים לרבי מאיר טולידאנו זצ"ל]

מֻשָּׂג בְּכַשְׁרוּת

עֲרֵלָה

דיני ערלה בהרכבת ובהברכת אילנות

א. המרכיב, והוא מי שתחב ענף או "עין" לסדק של אילן שכבר נטוע באדמה, או המבריך, דהיינו שכפף ענף מאילן קיים ותחבו באדמה, ואת הקצה הוציא מעל פני האדמה ואותו ענף שהוטמן באדמה הוציא שורשים בפני עצמו - הגם שעושים את פעולתם מאילן שכבר קיים וכבר מנו לו שנות ערלה, מכל מקום לעיתים מונים שנות ערלה מחדש על ההרכבה או ה'הברכה', ויבואר להלן .

ב. הרכבה או'הברכה' הנעשית בחוץ לארץ, יש אומרים שיש למנות שנות ערלה וכדין ארץ ישראל. ויש שכתבו לחלק בין מרכיב או מבריך על אילן העומד למאכל שאסור גם בחו"ל, לבין אילן שהוא למטרת סייג או קורות והרכיבו או הבריכו על גביו שאז פטור בחו"ל. ויש הסוברים שבחו"ל אין נוהגים דיני הרכבה ו'הברכה', ולעולם אין צריך למנות להם שנות ערלה מחדש, וכך נראה שהכריע מרן השו"ע להלכה .

ג. המרכיב ענף שלא קצצו ממקורו ועדיין הוא מחובר לעץ שלו על גבי אילן או גזע או ענף של עץ אחר, דינו של ענף זה כדינו של העץ המקורי שאליו הוא מחובר, כיון שממנו ניקתו. ואם כל ניקתו רק מהעץ השני שאליו הוא חיבר את הענף, דינו של ענף זה כדין העץ שאליו חיברוהו, בין אם אילן זה זקן או צעיר. ושאר ענפי האילן שנשארו במקורם, ממשיך דינם ללא שינוי כל אחד כדין האילן שלו. ויש חולקים וסוברים שכל שהענף עדיין מחובר למקורו, דין הענף כדין עץ המקור שלו, ואפילו אם הוא יונק מהעץ החדש. וחכמים קבעו סימן כדי לדעת מאימתי הענף מפסיק לינוק ממקורו, ומתחיל לינוק מן האילן החדש, והסימן הוא: נטיית פני העלים. דהיינו, שדרכם לסובב את פניהם מהמקום שממנו יונקים, ולכן כל שהעלים מסובבים את פניהם מאילן מסויים, סימן שממנו הם יונקים .

ד. כל האמור לעיל שלעיתים מונה שנות ערלה לפי העץ החדש ולא לפי מקור הענף, היינו כאשר הרכיב את הענף על גזע אחר במקום שהוא מעל פני הקרקע, אולם אם הרכיב על הגזע במקום שהוא תחת פני האדמה, מונה לענף שנות ערלה מחדש גם אם האילן הוא זקן, ואף אם העלים שבענף מוכיחים שהם עדיין יונקים מן האילן הזקן. ומעל פני הקרקע פירושו שנשאר מעל פני הקרקע אפילו מעט, וי"א שרק אם נותר גובה טפח מעל פני הקרקע אין מונה מחדש. והעיקר להלכה כדעה ראשונה שהיא דעת הרמב"ם והשו"ע .

[מהספר 'עץ השדה' - הלכות ערלה ונטע רבעי, פרק ב]

פִּנַּת הַמַּעֲבָדָה

רִיבָה

תהליך הכנת הריבה איננו שווה בכל אופני הייצור. בסיס הריבה הם הפירות [ולעיתים אף סוגי ירקות] בתערובת סוכר וחומרים מקרישים נוספים [בדרך כלל פקטין - לעיתים כתוספת חיצונית ולעיתים של הפירות עצמם כגון בריבה של פירות הדר].

הריבות מכל הסוגים עוברות בישול של הפירות יחד עם החומרים הנוספים, בחום של בין 90-85 מ"צ, למשך זמן של כשעה ויותר. קודם הבישול, בכל המפעלים המסחריים, הפירות עוברים תהליך מיון ידני של הוצאת הפירות שאינם ראויים והורדת חלקי פרי כגון פרח או גבעול וכיו"ב. לאחר מכן הפירות עוברים חיתוך ואז נכנסים לתהליך הבישול.

פרי חבוש נגוע עם רימות של זבוב הפירות לפני בישולו לתעשיית הריבה

הריבה מחולקת לשתי קבוצות עיקריות:

ריבה רגילה: החלק של הפירות הוא כשליש מהתכולה, והיתר זה סוכר ושאר חומרים, כולל צבעי מאכל וחומרים משמרים. הריבה בדרך כלל טחונה היטב, ולא מצויים בה גושי פרי גדולים.

קונפיטורה: החלק של הפירות הוא כמחצית מהתכולה, והוא מכיל גושי פרי גדולים, או אף קליפות של פירות. בדרך כלל הקונפיטורה איננה מכילה צבעי מאכל ולא חומרים משמרים, להוציא את הטבעיים כגון הפקטין.

סוגים נוספים: לעיתים יש כינויים ושמות אחרים לריבה, וזאת מטעמים שונים, כגון הריבה המכונה "מעדן פירות". כינוי זה בא לה משום שגם הסוכר הוא של אותו פרי ממנו עשויה הריבה ועוד כיו"ב.

הפירות מהם עושים את הריבה מגוונים ביותר: אוכמניות, אפרסקים, דובדבנים, חבושים, משמש, פטל, תאנים, תות שדה, תפוזים ועוד. [וכאמור, כיום יש ריבות שעשויות גם מירקות, כגון עגבניות, קישואים ועוד]. בנוסף, יש ממרחים נוספים המכונים בשם ריבה, כגון "ריבת חלב" העשויה מחלב סוכר.

חלק מסוגי הפירות שציינו לעיל נקיים מחרקים כאשר הם מגיעים ממטעים מטופלים בדרך כלל, כגון הדובדבנים, ואף האפרסקים המשמש והתפוזים כשמקורם ממטעים מטופלים הם בדרך כלל בחזקת נקיים, וראה בערכם בכרך ג כל פרי בערכו. מאידך כאשר הריבה מיוצרת מפירות כגון "תות שדה" או "פטל" "חבוש" או אם הריבה מכילה קליפות של פירות עם נגיעות חיצונית כגון קליפות של פירות הדר, הריבה נמצאת בחשש גבוהה של נגיעות מחרקים במידה והפירות לא עברו את הטיפול הראוי קודם העיבוד. במדור הבא נבאר בעז"ה את אופן השימוש והבדיקה בריבות.

מִכּוֹתְלֵי קַו הַהֲלָכָה

מנוי בקרן המעשרות

שאלה:

בחצר ביתי גדלים תבלינים שונים, ובכל פעם שאני קוטפת אני מפרישה מהם תרומות ומעשרות על מטבע שבעלי ייחד לצורך כך, אמנם אמרו לי שיתכן שיש דינים מיוחדים במטבע ועדיף להיות מנויה על קרן המעשרות, שאלתי האם הדברים נכונים? ואם כן האם הרב יכול להסביר לי כיצד אוכל להיות מנויה, ומה המנוי חייב לעשות ומה הקרן עושה בשבילו?

תשובה:

הגדרת "תבלינים" המופיע בשאלתך הוא שם כללי, כאשר חשוב לציין שתבלין שאינו נאכל כלל ואינו אלא לטעם אצל רוב העולם, פטור לחלוטין מתרו"מ כגון "שיבה" או כגון "עלי דפנה" וכיו"ב. ומאידך שאר תבלינים כגון נענע, כוסברה, פטרוזיליה ועוד שנאכלים אכן חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות, וכל תבלין שראוי להיאכל בעינו ויש שבפועל אוכלים אותו כגון הנענע הנאכל אצל כמה מהעדות, (אף שיש מי שרק שם בתה וזורקו) מ"מ חייב בהפרשת תרו"מ. ואכן בהפרשתך את התרו"מ בשנים א.ב.ד.ה. שאת חייבת להפריש מעשר שני את צריכה לחלל על המטבע.

אמנם, אכן למטבע יש כמה דינים כדי לייחדו כדין, ודווקא במקרה של שאלתך יש אפשרות של חיסרון מעיקר הדין, ואבאר את דברי, אין מחללין פחות משוה פרוטה על מטבע, אלא אם כן בתחילת החילול על המטבע הוא נתפס כבר בשווי של פרוטה כדין [וזה הנקרא "פרוטה חמורה, ויש שהוסיפו וכן נוהגין כיום שהחילו הראשוני יהיה גם ברגה גבוהה של חיוב מעשרות שזהו דגן, תירוש ויצהר שדרגת החיוב הגבוהה כלומר שאתה הוא הבעלים של התוצרת].

ולכאורה מצב של חילול תוצרת בפחות משווה פרוטה מאד מצוי כאשר מעשרים תבלינים מהחצר, כיון שאם לדוגמא את קוטפת כמה עלי נענע העשירית שלהם היא לכאורה פחות משוה פרוטה ואכן את צריכה מעיקר הדין "פרוטה חמורה". ועוד יש להוסיף שבאם את מפרישה מתוצרת שגדלה בחצר שלך התוצרת היא "טבל ודאי" ועלייך להקפיד על כמה דברים נוספים, כגון חובת נתינה של מעשר ראשון ללוי שנוהג גם בזמן הזה בפירות שהם טבל ודאי, ועוד כמה דינים שאין כאן המקום לפרטם.

אין ספק שעדיף לעשות מנוי בקרן מעשרות ובפרט למי שעוסק בטבל ודאי. את יכולה לעשות מנוי גם בבית המעשר שע"י המכון בטלפון 03-9030580, המעלה שיש לך בעשותך את המנוי, זה לא בעצם ההפרשה כיון שאת זה את חייבת גם בעודך מנויה, כלומר הביצוע של הוצאת האחוז ועוד קצת [=הקצת לתרומה גדולה והאחוז לתרומת מעשר], ואמירת הנוסח את חייבת בלא"ה. אולם את אינך חייבת לדאוג למטבע [כיון שאת זה עושים עבורך הממונים על הקרן שמחזיקים מטבע שיש בה פרוטה חמורה של "תירוש" עבורך והם דואגים לפנותה מידי יום כדי שתוכלי לחלל כמה פעמים ביום ללא דאגה שהמטבע כולה כבר נתפסה בחילולים השונים שאתם עושים].

כמו כן ייחודיותו של הקרן לסייע לכם, בהסכם מסודר עם הלוי, על מנת שלא תזדקקו לרוץ ולחפש לוי לתת לו כמה עלים מן התבלין דבר שהוא לא בר ביצוע בפועל. אלא משתמשים בשיטת הלוואה מראש כפי שקיי"ל בגמר בגיטין דף ל ע"ב, שאפשר להלוות מראש ללוי כסף, באופן שהפירעון של ההלוואה יהיה מפירות המעשר ראשון שברשותי, כלומר בכל פעם שאני מפריש מעשר ראשון וצריך לתת ללוי, אני משאיר את הפירות ברשותי והלוי מקזז מההלוואה, וכך אני מבצע את הנתינה ללוי כדת. המנויים על "בית המעשר" מקבלים נוסח הפרשה מיוחד למנויים שהם משתמשים בו בזמן ההפרשה.

קו ההלכה והכשרות

בראשות הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א

משכן התורה

המכון למצוות התלויות בארץ

הנהגות יום ביומו באורח חיים ויורה דעה ❖ כשרות המזון ❖ כשרות חו"ל
מצוות התלויות בארץ ❖ חרקים במזון ❖ טפילים וכשרות הדגים

03-7528999

פקס: 03-7528992 מייל: b.m@macon.co.il

שעות פעילות בית ההוראה

ימים א.ג.ה
13:15-14:00 19:15-20:00

ימים ב.ד
13:15-14:00 18:15-19:00

יום שישי
12:15-13:00

המענה ינתן ע"י רבני בית ההוראה בשעות פעילות בית ההוראה

בשאר השעות ינתן מענה על ידי הרבנים המופיעים בתפריט

"הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר... וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אָמַר יְיָ צְבָ־אוֹת אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי" (מלאכי ג י)

מצטרפים ל'בית המעשר'!

הבית שלכם להפרשת תרומות ומעשרות כהלכה

תחת פיקוחו של: "המכון למצוות התלויות בארץ"

להצטרפות

אתר: hamachon.co.il 03-9030580

בית המעשר

שע"י 'המכון למצוות התלויות בארץ'

תרומות ומעשרות בדרך הנכונה והקלה